

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

№ 1/2023

София, 25 юли 2023 година

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Наказателната колегия, в съдебно заседание на тринадесети юли две хиляди двадесет и трета година в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ: ЛАДА ПАУНОВА

**ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:
ГАЛИНА ТОНЕВА, МИНА ТОПУЗОВА, АНТОАНЕТА ДАНОВА**

ЧЛЕНОВЕ:

**РУЖЕНА КЕРАНОВА
БИЛЯНА ЧОЧЕВА
БЛАГА ИВАНОВА
ТЕОДОРА СТАМБОЛОВА
ДАНИЕЛА АТАНАСОВА
БИСЕР ТРОЯНОВ
РУМЕН ПЕТРОВ
СПАС ИВАНЧЕВ
ПЕТЯ ШИШКОВА
МАЯ ЦОНЕВА
ВАЛЯ РУШАНОВА
МИЛЕНА ПАНЕВА
ХРИСТИНА МИХОВА**

**КРАСИМИР ШЕКЕРДЖИЕВ
КРАСИМИРА МЕДАРОВА
НЕВЕНА ГРОЗЕВА
НАДЕЖДА ТРИФОНОВА
ПЕТЯ КОЛЕВА
ЕЛЕНА КАРАКАШЕВА
ДЕНИЦА ВЪЛКОВА
ДИМИТРИНА АНГЕЛОВА
МАРИЯ МИТЕВА
ТАТЯНА ГРОЗДАНОВА
ДАНИЕЛ ЛУКОВ
БОНКА ЯНКОВА**

с участието на секретаря Мира Недева

сложи за разглеждане тълкувателно дело № 1 по описа за 2023 година,
докладвано от съдията Мая Цонева.

Председателят на Върховния касационен съд (ВКС) е сезирал Общото събрание на наказателна колегия (ОСНК) с искане на основание чл. 125 вр. чл. 124, ал. 1, т. 1, пр. 1 от Закона за съдебната власт за приемане на тълкувателно решение, което да даде отговор на следния въпрос:

Какъв е обхватът на дължимия според чл. 243, ал. 5 вр. ал. 1, т. 1 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 НПК съдебен контрол за законосъобразност и обоснованост на постановлението на прокурора, с което наказателното производство се прекратява на основание чл. 243, ал. 1, т. 1, пр. 2 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК и съответно, това постановление следва ли да съдържа изводи по фактите и правото относно деянието/деянията, съпътстващ тези изводи доказателствен анализ и посочване на ползваните доказателства?

Анализът на приложенияте към искането съдебни актове сочи на противоречива съдебна практика по поставения въпрос, като изразените становища могат да се разделят на две групи.

Една част от съдилищата приемат, че не е необходимо в постановлението по чл. 243, ал. 1, т. 1, пр. 2 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК представителят на държавното обвинение отново да излага своите изводи по фактите и правото и да анализира доказателствата, след като е сторил това в постановлението за спиране на наказателното производство на основание чл. 244, ал. 1, т. 1 вр. чл. 25, ал. 1, т. 6 от НПК, а съдебният контрол за законосъобразност е лимитиран единствено до констатациите на прокурора, че наказателното производство е било спряно на посоченото основание, че постановлението за спиране е било надлежно съобщено на пострадалия, че последният е уведомен за правото си по чл. 80 от НПК, което може да упражни в шестмесечен срок от получаване на съобщението за спиране, както и че в този срок не е подадена тѣжба.

Друга част от съдилищата поддържат, че не е достатъчно в постановлението за прекратяване на наказателното производство на разглежданото основание да бъде направена преценка за наличие на формалните предпоставки по чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК. В него следва да бъдат обективирани както изводите на прокурора, че има извършено

престъпление, което се преследва по тъжба на пострадалия, така и анализът на доказателствата, обосноваващ тези изводи, защото те също са предмет на съдебния контрол за законосъобразност и обоснованост на прокурорския акт.

ОСНК на ВКС приема, че правилно е второто становище.

Основанието за прекратяване на наказателното производство по чл. 243, ал. 5 вр. ал. 1, т. 1 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 НПК е специфично. То е финализиращ елемент от сложен фактически състав, който включва следните юридически факти:

- извършено деяние, съставляващо престъпление, което се преследва по тъжба на пострадалия;

- наличие на постановление за спиране на наказателното производство;

- надлежно уведомяване на пострадалия, че ако желае наказателната отговорност на дееца за това деяние да бъде реализирана, следва да подаде тъжба в шестмесечен срок;

- пасивно поведение на пострадалия, вследствие на което в срока по чл. 24, ал. 6 от НПК не е депозирана тъжба в съответния първоинстанционен съд.

С въвеждането на този процесуален ред законодателят е потърсил баланс между необходимостта от защита на правата и законните интереси на лицата, пострадали от престъпления, които се преследват по тъжба на пострадалия, от една страна, и спазването на забраната за повторно съдене и наказване на едно лице за същото деяние в хипотезата, когато прокурорът се окаже некомпетентен да разследва и да докаже извършеното престъпление, от друга.

Въпреки съществената му отлика от другите основания по чл. 243, ал. 1 вр. чл. 24 от НПК, произтичаща от това, че по-нататъшното развитие на наказателния процес зависи изцяло от волята и действията или бездействията на пострадалия, законодателят не е установил самостоятелни изисквания към съдържанието на прокурорския акт, които да се отнасят единствено до тази хипотеза на прекратяване на наказателното производство. И в този случай съгласно чл. 199, ал. 2 от НПК постановлението следва да бъде мотивирано, а по общо правило мотивите следва да съдържат изводите на представителя на държавното обвинение относно установените

обстоятелства, тези за доказателствата, въз основа на които са направени фактическите му констатации, и съображенията му по приложимия материален закон, установяващи, че престъплението се преследва по тъжба на пострадалия. Ако прокурорът не направи извод, че то е от посочената категория, не би могъл изобщо да коментира дали са налице останалите формални предпоставки за прекратяване на наказателното производство, а от своя страна изводът за реда, по който се реализира наказателната отговорност на дееца, се основава на констатациите относно правно значимите обстоятелства и на направения в тази връзка доказателствен анализ.

Необходимостта прокурорът да изложи в постановлението за прекратяване на наказателното производство своите изводи по фактите произтича и от принципа *ne bis in idem*. Забраната за повторно съдене и наказване на лицето, срещу което е водено прекратеното на основание чл. 243, ал. 5 вр. ал. 1, т. 1 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 НПК наказателно производство, съставлява гаранция не само за това, че пострадалият няма да предяви тъжба след изтичане на срока по чл. 245, ал. 4 от НПК без да посочи обстоятелството, че вече има приключило наказателно производство за същото деяние срещу същото лице или като настоява че е узнал за деянието в по-късен момент. Тя поставя препятствие и пред възможността държавното обвинение да образува друго наказателно производство въз основа на същите факти срещу същото лице. За да бъде тази забрана ефективно средство за защита, трябва да съществува яснота относно деянието, разбирано като съвкупност от неразривно свързани помежду си факти. Едва тогава става възможно да се направи законосъобразен извод за наличието на фактическа идентичност или съществено сходство на конкретно осъщественото от дееца поведение.

На следващо място, въпреки спецификите на коментираното основание за прекратяване на наказателното производство не са предвидени специални правила, които да въвеждат различен ред и основания за атакуване на постановлението по чл. 243, ал. 1, т. 1, пр. 2 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК. И в тази хипотеза съдебният контрол по чл. 243, ал. 5 и ал. 8 от НПК включва обосноваването и законосъобразността на прокурорския акт по същество, т. е. доколко съответни на доказателствата и на закона са изводите на държавния обвинител досежно престъпната дейтелност.

Аргумент в подкрепа на извода, че предмет на съдебния контрол са не само изводите на прокурора за наличие на формалните предпоставки за прекратяване на наказателното производство, но и тези по фактите, доказателствата и приложимия материален закон, може да бъде изведен и от чл. 29, ал. 1, т. 1, б. „в“ от НПК. Съдържащото се в тази разпоредба абсолютно основание за отвод на съда – произнасяне с определение за прекратяване наказателното производство – се отнася и за случаите на съдебен контрол върху постановленията на прокурора по чл. 243 от НПК, който с оглед изискването на чл. 243, ал. 5 от НПК предполага навлизане по съществуващото на делото и изразяване на становище във връзка с извършеното деяние, неговия автор и правната му квалификация. Ако действителното намерение на законодателя е било да ограничи обхвата на този контрол в хипотезата на чл. 243, ал. 1, т. 1, пр. 2 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК, това би намерило отражение в редакцията на чл. 29, ал. 1, т. 1, б. „в“ от НПК като от приложното поле на това основание за отвод биха били изключени съдебните актове по повод жалби срещу постановленията за прекратяване на наказателното производство поради неподаване на тъжба в шестмесечния срок. И след изменението на НПК със Закона за изменение и допълнение на НПК (обн. ДВ, бр. 7/2019 год.) чл. 29, ал. 1, т. 1, б. „в“ от НПК е със същото съдържание и не прави разлика какво е естеството на конкретното основание за прекратяване на наказателното производство.

Обстоятелството, че изводите на прокурора по фактите и правото, в това число и относно реда, по който се осъществява наказателното преследване, са били отразени в постановлението по чл. 244, ал. 1, т. 1 вр. чл. 25, ал. 1, т. 6 от НПК, както и че принципната възможност за обжалване на това постановление за спиране се отнася и за обсъжданата хипотеза, не дава основание за лимитиране съдържанието на последващото постановление за прекратяване на наказателното производство, нито за стесняване обхвата на съдебния контрол върху този прокурорски акт единствено до предпоставките на чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК. Да се приеме обратното не само би довело до разкъсване на връзката между отделните елементи, включени в очертавания по-горе сложен фактически състав. Това би означавало да бъдат лишени гражданите и юридическите лица от ефективни средства за защита на техните права и законни интереси.

Подобен ограничителен подход не държи сметка за това, че последиците от спирането и прекратяването на наказателното производство са различни. Спирането само временно прегражда развитието на процеса, докато след прекратяване на производството се преустановява неговата висящност и ако постановлението по чл. 243, ал. 1 от НПК е било потвърдено от съда, единственият процесуален способ за възстановяване на тази висящност е по реда на глава тридесет и трета от НПК. Именно поради това различие между двата института законодателят е предвидил в чл. 243 от НПК произнасяне от две съдебни инстанции, докато контролът върху постановлението за спиране на наказателното производство е едноинстанционен.

Различен е и кръгът на лицата, които могат да атакуват пред съд постановленията за спиране и прекратяване на наказателното производство – в хипотезата на чл. 244, ал. 5 от НПК от този кръг е изключено ощетеното юридическо лице. Последното не е легитимирано да предяви и тъжба. Така при извод на прокурора, че юридическо лице е претърпяло вреди от престъпление, което се преследва по тъжба на пострадалия – съгласно чл. 218в, т. 1 от НК такива са престъпленията по чл. 216, ал. 4 и 6 от НК и по чл. 217, ал. 1 и 2 от НК – единствената възможност за този правен субект да противопостави доводи срещу подобно заключение е да обжалва постановлението за прекратяване на наказателното производство по чл. 243, ал. 5 вр. ал. 1, т. 1 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 НПК. Защитата му не би била ефективна, ако не съществува яснота какви са приетите от прокурора фактически положения и защо последният намира, че престъплението се преследва по тъжба на пострадалия. Възможни са и хипотези, в които и физическо лице ще се окаже в обективна невъзможност да предяви тъжба в дадения му от прокурора шестмесечен срок поради обстоятелството, че не е установен извършителят на престъплението.

Правото на защита на обвиняемия, ако на досъдебното производство такъв е бил привлечен, също би се оказало съществено накърнено, ако съдебният контрол върху постановлението за прекратяване на наказателното производство не обхваща и обосноваността и законосъобразността на изводите на прокурора досежно престъпната деятелност. Ограничаването му единствено до наличието на формалните

предпоставки на чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК ще лиши обвиняемото лице от правото му да настоява наказателното производство да бъде прекратено поради това, че деянието не е извършено от него или че изобщо не съставлява престъпление.

Обстоятелството, че въпросът за реда, по който се преследва престъплението, вече е бил поставен на вниманието на съда при обжалване на постановлението за спиране на наказателното производство на основание чл. 244, ал. 1 вр. чл. 25, ал. 1, т. 6 от НПК, не представлява непреодолимо препятствие пред всеобхватния съдебен контрол на последващото постановление за прекратяване на наказателното производство. Определението на съда по чл. 244, ал. 5 от НПК е необжалваемо и следователно влиза в сила от момента на постановяването му. Това обаче е само едно от проявленията на силата на пресъдено нещо на съдебните актове, така както същата е очертана в чл. 412, ал. 1 и чл. 413 от НПК. Освен с необжалваемост (неотменимост посредством редовните способности за инстанционен контрол, формална законна сила) силата на пресъдено нещо се проявява още и с изключителност (материална законна сила), изразяваща се именно в забраната за *ne bis in idem*, със задължителна сила за посочените в чл. 413, ал. 1 от НПК субекти, с установителна сила за обстоятелствата, визирани от чл. 413, ал. 2 от НПК, както и с изпълняемост по силата на чл. 412, ал. 1 от НПК. Не всички влезли в сила съдебни актове притежават посочените характеристики. Определението по чл. 244, ал. 5 от НПК безспорно е необжалваемо, но доколкото се отнася до движението на делото, не може да активира правилото *ne bis in idem* и не се ползва от материална законна сила. С него не се решават окончателно въпросите има ли извършено деяние, кой е неговият автор, съставлява ли то престъпление и каква е неговата правна квалификация. То не е задължително нито за гражданския съд, нито за друг състав на наказателния съд. Макар съдът, който го е постановил, да не може сам да го измени или отмени, при промяна на обстоятелствата или при необходимост от извършване на допълнителни действия по разследването чл. 245, ал. 2 от НПК предоставя на прокурора правомощие да възобнови спряното наказателно производство. Нещо повече, дори и когато констатира, че пострадалият не е подал тѣжба в дадения му шестмесечен срок, прокурорът ще трябва да възобнови спряното наказателно

производство и едва след това да се произнесе с постановление за прекратяване на наказателното производство. Ето защо определението по чл. 244, ал. 5 от НПК не съставлява процесуална пречка и не изключва цялостния съдебен контрол върху последващото постановление за прекратяване на наказателното производство по чл. 243, ал. 1, т. 1, пр. 2 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК. Обратното би означавало, че при подадена в срок тъжба и образувано дело от частен характер, съдът, който го разглежда, не би могъл да упражни правомощията си по чл. 287, ал. 7 от НПК. Тъй като определението по чл. 244, ал. 5 от НПК е изключено от актовете, които подлежат на проверка по реда на извънредния способ по глава тридесет и трета от НПК, отмяната му би се оказала невъзможна дори и когато съдът е потвърдил направения от прокурора незаконосъобразен извод, че деянието съставлява престъпление, което се преследва по тъжба на пострадалия.

В същото време при очертаване обхвата на дължимия съдебен контрол върху постановлението за прекратяване на наказателното производство на основание чл. 243, ал. 1, т. 1, пр. 2 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК следва да се отчита обстоятелството, че в момента, в който констатира, че престъплението се преследва по тъжба на пострадалия, прокурорът губи компетентността си да извършва каквито и да било действия по разследването. Провеждането на досъдебно производство за тези престъпления е възможно и допустимо единствено в случаите на чл. 49, ал. 1 от НПК, но в подобна хипотеза изобщо не би се стигнало до прекратяване на наказателното производство на основание чл. 243, ал. 5 вр. ал. 1, т. 1 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 НПК. Ето защо съдебният контрол върху постановлението за прекратяване на наказателното производство на посоченото основание следва да има специфичен фокус – обоснован и законосъобразен ли е изводът, че събраните до момента доказателства дават основание за извод, че престъплението се преследва по тъжба на пострадалия, а не по общия ред. Не би могло обаче да се изисква непременно пълнота на разследването, защото тя е самостоятелно изискване към доказателствената дейност на органа по ръководство и решаване със специфично съдържание – изясняване на всички обстоятелства от предмета на доказване, събиране и проверка на всички доказателствени материали, необходими за разкриване на обективната истина и преодоляване на противоречията между

доказателствените източници, което предполага компетентност на прокуратурата.

Предвид тези съображения следва да се приеме, че съдебният контрол върху постановлението за прекратяване наказателното производство на основание чл. 243, ал. 1, т. 1, пр. 2 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК обхваща не само законосъобразността на констатацията за наличие на предпоставките по чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК, но и обосноваването и законосъобразността на изводите на прокурора има ли извършено деяние и съставлява ли то престъпление, което се преследва по тъжба на пострадалия. Прокурорският акт следва да съдържа както изводите на прокурора за наличие на формалните предпоставки за прекратяване на наказателното производство по чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК, така и констатациите му по фактите и правото относно деянието/деянията, съпътстващ тези изводи доказателствен анализ и посочване на ползваните доказателства относно установените обстоятелства.

По изложените съображения и на основание чл. 124, ал. 1 от Закона за съдебната власт Общото събрание на наказателна колегия

Р Е Ш И :

Съдебният контрол върху постановлението на прокурора за прекратяване наказателното производство на основание чл. 243, ал. 1, т. 1, пр. 2 вр. чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК обхваща не само законосъобразността на констатацията за наличие на предпоставките по чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК, но и обосноваването и законосъобразността на изводите на прокурора има ли извършено деяние и съставлява ли то престъпление, което се преследва по тъжба на пострадалия.

Това постановление следва да съдържа както изводите на прокурора за наличие на формалните предпоставки за прекратяване на наказателното производство по чл. 24, ал. 6 вр. ал. 5, т. 1 от НПК, така и

констатациите му по фактите и правото относно деянието/деянията, съпътстващ тези изводи доказателствен анализ и посочване на ползваните доказателства относно установените обстоятелства.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

ЛАДА ПАУНОВА.....

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

ГАЛИНА ТОНЕВА

МИНА ТОПУЗОВА.....

АНТОАНЕТА ДАНОВА

ЧЛЕНОВЕ:

РУЖЕНА КЕРАНОВА.....

БИЛЯНА ЧОЧЕВА.....

БЛАГА ИВАНОВА.....

ТЕОДОРА СТАМБОЛОВА.....

ДАНИЕЛА АТАНАСОВА.....

БИСЕР ТРОЯНОВ.....

РУМЕН ПЕТРОВ.....

СПАС ИВАНЧЕВ.....

ПЕТЯ ШИШКОВА.....

МАЯ ЦОНЕВА.....

ВАЛЯ РУШАНОВА.....

МИЛЕНА ПАНЕВА.....

ХРИСТИНА МИХОВА.....

КРАСИМИР ШЕКЕРДЖИЕВ.....
КРАСИМИРА МЕДАРОВА.....
НЕВЕНА ГРОЗЕВА.....
НАДЕЖДА ТРИФОНОВА.....
ПЕТЯ КОЛЕВА.....
ЕЛЕНА КАРАКАШЕВА.....
ДЕНИЦА ВЪЛКОВА.....
ДИМИТРИНА АНГЕЛОВА.....
МАРИЯ МИТЕВА.....
ТАТЯНА ГРОЗДАНОВА.....
ДАНИЕЛ ЛУКОВ.....
БОНКА ЯНКОВА.....